

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова

Олег Омельчук

Вересня 2021 р.

ВИСНОВОК

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова щодо дисертаційного дослідження **РОМАСЬ Марії Іванівни** на тему «**Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві**», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право, затвердженої 29 жовтня 2018 року (протокол № 3) вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри цивільного права та процесу і кафедри міжнародного та європейського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова від 23 вересня 2021 року

ПРИСУТНІ:

Якимчук С.О., заступник завідувача кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доц., доцентка кафедри цивільного права та процесу (*головуюча на засіданні*); Гринько С. Д., завідувачка кафедри цивільного права та процесу, докторка юрид. наук, проф.; Черняк О.Ю., завідувачка кафедри міжнародного та європейського права, канд. юрид. наук, доц.; Лозінська С. В., вчена секретарка університету, доцентка кафедри міжнародного та європейського права, канд. юрид. наук, доц.; Бондаренко-Зелінська Н. Л., професорка кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доц.; Нагнибіда В. І., професор кафедри цивільного права та процесу, доктор юрид. наук, доц.; Кожевнікова В.О., професорка кафедри міжнародного та європейського права, докторка юрид. наук; доценти кафедри цивільного права та процесу: Чорна Ж. Л., канд. юрид. наук, доц.; Трач О. М., канд. юрид. наук, доц., Анікіна Г. В., канд. юрид. наук, доц.; Сердечна І. Л. канд. юрид. наук, доц.; доценти кафедри міжнародного та європейського права: Іванова В. А., канд. юрид. наук, доц.; Іваницький А.М., доктор філософії; Кірик А.Ю., асистент кафедри міжнародного та

європейського права; Грицишина Л.В., асистент кафедри цивільного права та процесу.

Запрошені для участі у спільному засіданні кафедри цивільного права та процесу і кафедри міжнародного та європейського права з правом вирішального голосу: Костяшкін І.О., завідувач кафедри трудового, господарського та земельного права, доктор юрид. наук, проф.; Бригінець О.О., професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права доктор юрид. наук, доц.

З присутніх – 5 докторів юридичних наук, 9 кандидатів юридичних наук та 1 доктор філософії – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспірантки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

заступника завідувача кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доцента кафедри цивільного права та процесу Якимчук С.О., яка повідомила присутніх про те, що Ромась Марія Іванівна народилась 11 травня 1994 року у м. Житомир. Освіта – вища. У 2016 р. закінчила Київський національний університет імені Тараса Шевченка за напрямом підготовки «Право» та здобула освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра. У 2018 р. закінчила Київський національний університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Правознавство», де їй було присвоєно кваліфікацію магістра права. З вересня 2018 року є аспіранткою кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. З вересня 2019 р. була призначена на посаду в.о. асистента кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, з січня 2020 р. – призначена на посаду асистента вказаної кафедри, яку займає до сьогоденішнього дня.

Тема дисертаційного дослідження «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві» була затверджена 29 жовтня 2018 року (протокол № 3) вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Науковий керівник – завідувачка кафедри цивільного права та процесу, докторка юридичних наук, професорка, заслужена юристка України Гринько Світлана Дмитрівна.

Дисертація виконана відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), що є складовою наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

СЛУХАЛИ:

виступ аспірантки Ромась М.І., яка доповіла присутнім основний зміст дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтувала актуальність теми дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, визначила мету та задачі дослідження, основні положення, які виносяться на захист, висвітлила методологічну основу дисертації, охарактеризувала ступінь наукової розробки проблеми на сучасному етапі, виклала основні результати дослідження та сформулювала висновки і рекомендації, відповіла на запитання науково-педагогічних працівників кафедр.

Вона зазначила, що держава Україна є активним учасником договірних зобов'язань, оскільки укладаючи цивільні договори задовольняються основні суспільні потреби. До прикладу, держава Україна вступає у партнерські відносини з приватними особами на договірних засадах для реалізації важливих інвестиційних проектів. Така співпраця здійснюється задля узгодження інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди.

Особливої актуальності набуває вивчення договірних зобов'язань за участі держави Україна у зв'язку адаптацією національного законодавства до вимог Європейського Союзу. Асоціація з Європейським Союзом передбачає стабільність української економіки, якої можна досягнути шляхом участі держави у договірних зобов'язаннях на засадах рівності. Зокрема, потенціал військового та технічного співробітництва підвищується шляхом оновлення законодавства про публічні закупівлі, приватизацію державного майна, концесію, оренду державного майна, оборонні закупівлі. Очевидно, що рушійною силою таких змін є євроінтеграційні процеси, які передбачають партнерство та відкритість. Завдяки цьому повністю змінено порядок укладення цивільних договорів за участі держави Україна шляхом запровадження публічних електронних майданчиків, змагальності серед претендентів на укладення договорів та найголовніше – визнання держави Україна стороною цивільного договору.

Вказані нововведення стимулюють інвестування в економіку, що має надважливий вплив на її покращення, а тому дослідження участі держави Україна у договірних зобов'язаннях набуває все більшої актуальності. Однак дана проблема і досі не знайшла відображення у вітчизняних теоретичних напрацюваннях. Так, не досліджено цивільну правосуб'єктність держави Україна для участі у договірних зобов'язаннях, особливості її право-, діє- та деліктоздатності. Зокрема, існує проблема виникнення цивільної право- та дієздатності держави Україна, можливості їх позбавлення або обмеження. Окремої уваги потребує питання цивільно-правової відповідальності держави Україна за порушення договірних зобов'язань, зокрема необхідно вирішити проблему визначення вини, застосування державного примусу.

Більше того, досі не вивчено правову природу договорів за участі держави Україна, не обґрунтовано ознак держави Україна як учасника договірних цивільних зобов'язань. Як наслідок відсутня наукова класифікація договорів за участю держави Україна, що допомогло б сформулювати цілісне уявлення про такі особливі цивільні зобов'язання.

Потребують також наукового обґрунтування договори, непередбачені цивільним законодавством України, якими, зокрема, є концесійний договір, угоди про розподіл продукції, договір позичання матеріальних цінностей з державного резерву. У доктрині цивільного права відсутні напрацювання щодо особливостей укладення та виконання цивільних договорів державою Україна, істотних умов таких договорів, визначення змісту договору, нетипових видів забезпечення зобов'язань, відповідальності за порушення зобов'язань. Аналіз вказаних проблем допоможе вирішити наукові дискусії, усунути прогалини в чинному законодавстві.

У вітчизняній юридичній науці є поодинокі наукові праці, присвячені окремим питанням участі публічно-правових утворень у цивільних правовідносинах. О. О. Первомайський у монографічній праці «Участь територіальних публічно-правових утворень в цивільних відносинах: проблеми теорії та практики» (2013 р.) висвітлив участь держави Україна у договірних зобов'язаннях, однак це було зроблено фрагментарно, оскільки робота присвячена характеристиці територіальних громад як учасників цивільних правовідносин.

Дотичними до даної теми є дисертаційні дослідження О. М. Клименко «Особливості правового становища держави як суб'єкта приватного (цивільного) права» (2006 р.) та Ю. М. Дзери «Держава як учасник цивільних правовідносин» (2011 р.), де було висвітлено загальні положення про державу Україна як учасника договірних зобов'язань у цивільному праві, однак не визначено особливості її участі в окремих договірних зобов'язаннях.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дослідження держави Україна як учасника договірних зобов'язань у цивільному праві є актуальним, має важливе теоретичне та практичне значення, що зумовило доцільність його проведення на рівні дисертації.

Метою дисертаційного дослідження є визначення особливостей участі держави Україна у договірних цивільних зобов'язаннях, а також розроблення науково-теоретичних пропозицій для вирішення проблемних питань у сфері правового регулювання цивільних договірних відносин.

За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що виносяться на захист, зокрема:

уперше:

1) виокремлено такі ознаки цивільної правосуб'єктності держави Україна: а) не може бути обмежена у цивільній правоздатності; б) не може бути обмежена у цивільній дієздатності; в) не може бути позбавлена цивільної дієздатності; г) момент виникнення цивільної право- та дієздатності повністю збігається;

2) визначено поняття договірного зобов'язання за участю держави Україна, як домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, однією зі сторін якої є держава Україна з обов'язком вчинити певну дію через органи державної влади щодо майна, яке перебуває у державній власності, та інших об'єктів, або утриматися від вчинення дії у випадку, передбаченому законом, на користь іншої сторони, або має право вимоги до інших осіб про вчинення певних дій або утриматися від їх вчинення з метою задоволення загальносуспільного інтересу;

3) встановлено, що держава Україна виступає учасником договірного зобов'язання для задоволення загальносуспільного інтересу, тобто для всеосяжного задоволення потреб суспільства, кінцевою метою чого є узгодження публічного інтересу з індивідуальними інтересами приватних осіб;

4) зроблено висновок про те, що держава Україна може бути стороною лише поіменованих договорів, тобто таких, які визначені законом;

5) запропоновано розуміння вини держави Україна при порушенні договірного зобов'язання, учасником якого вона є, як невжиття чи недостатнє вжиття заходів державою Україна для недопущення порушення договірного зобов'язання (поведінкова концепція вини). Зроблено висновок про неможливість застосування психологічної концепції вини, оскільки у договірних зобов'язаннях держава Україна діє через органи виконавчої влади, зокрема Кабінет Міністрів України, Фонд державного майна України, Державна казначейська служба України, Державне агентство резерву України, тому не можна оцінювати їх поведінку через психічне ставлення до її наслідків (умисел чи необережність);

удосконалено:

б) вчення про елементи цивільно-правового договору. Зроблено висновок про те, що держава Україна не може бути учасником таких цивільно-правових договорів: а) публічного договору; б) алеаторного (ризикового) договору; в) договорів, нормативне регулювання яких передбачає участь лише фізичних або юридичних осіб, суб'єктів

підприємництва, суб'єктів ліцензійної та іншої дозвільної господарської діяльності; г) договорів, що укладаються лише в усній формі;

7) підходи до розуміння видів забезпечення виконання договірних зобов'язань. Виокремлено такі види забезпечення виконання зобов'язань за договорами за участі держави Україна: а) авансовий внесок та забезпечувальний депозит (договір оренди), б) забезпечення тендерної пропозиції та забезпечення виконання договору (договір про закупівлю), в) гарантійний лист про своєчасне повернення матеріальних цінностей до державного резерву; гарантійне зобов'язання чи додаткова угода про фінансову відповідальність банку, в якому обслуговується позичальник; договір майнової застави (договір позичання матеріальних цінностей з державного резерву);

8) положення про принцип свободи договору. Зроблено висновок про наявність підстави для обмеження дії принципу свободи договору за участі держави Україна, а саме – обов'язкове укладення з державою Україна договорів про поставку продукції до державного резерву для суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності, визнаних відповідно до законодавства України монополістами, якщо виконання такого договору не завдає їм збитків;

9) положення про види заходів цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань. Виокремлено такі заходи цивільно-правової відповідальності держави Україна за порушення договірних зобов'язань: а) відшкодування збитків, б) сплата неустойки, в) сплата процентів річних за прострочення виконання грошового зобов'язання;

10) підходи про застосування заходів цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань. Зроблено висновок про те, що до держави Україна можуть бути застосовані такі заходи лише на підставі рішення суду про безспірне списання бюджетних коштів, яке набрало законної сили;

набули подальшого розвитку:

11) положення правову природу правосуб'єктності держави Україна. Обґрунтовано, що держава Україна не може бути носієм одночасно адміністративної та цивільної правосуб'єктності, оскільки це суперечить основним засадам функціонування цивільних правовідносин – юридичній рівності та вільному волевиявленню;

12) вчення про ознаки держави Україна як учасника договірних цивільних зобов'язань. Виокремлено такі ознаки: 1) держава Україна може бути як кредитором, так і боржником; 2) стороною є саме держава, а не державний орган, який її представляє; 3) виконання зобов'язань здійснюється за допомогою нерозподілених бюджетних коштів; 4) предметом є дія чи утримання від вчинення дії; 5) об'єктом є як майно державної власності, так і немайнові блага; 6) притаманне чітке нормативне обмеження об'єктів договірних відносин; 7) метою є задоволення загальносуспільного інтересу; 8) усі грошові кошти, отримані державою Україна від виконання договорів,

сторонаю яких вона є, спрямовуються до Державного бюджету України; 9) порядок укладення, зміни та припинення договірних зобов'язань передбачаються виключно законом;

13) характеристика порядку укладення цивільно-правових договорів. Обґрунтовано, що договори за участі держави Україна укладаються шляхом застосування: 1) електронних майданчиків, на основі тендерів, конкурсів, аукціонів тощо (договір купівлі-продажу, оренди, концесійний договір, угоди про розподіл продукції); 2) внутрішніх процедур (договір про спільну діяльність, договори зберігання, позичання матеріальних цінностей, доручення, управління майном, кредит, позика);

14) характеристика договору купівлі-продажу за участі держави Україна. Виділено види цього договору: 1) державні контракти (договори) з оборонних закупівель, 2) договір поставки матеріальних цінностей до державного резерву, 3) договір контрактації сільськогосподарської продукції (форвардні закупівлі зерна); 4) договір купівлі-продажу об'єкта приватизації (викуп); 5) викуп земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб; 6) договір міни земельними ділянками під час викупу земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб;

15) положення про ознаки цивільно-правової відповідальності. Обґрунтовано ознаку про можливість застосування державного примусу (у якості судового рішення) державою самої до себе при настанні цивільно-правової відповідальності. Запропоновано розглядати державу Україна як приватного суб'єкта, який несе цивільно-правову відповідальність, та як публічного суб'єкта, що застосував до порушника державний примус.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспірантки Ромась М.І. такі питання:

Чорна Ж. Л., к. ю. н., доцентка: У дисертації ви досліджуєте державу Україна як суб'єкта та як учасника цивільних правовідносин – в чому вбачаєте принципову різницю?

Відповідь: Дякую за запитання. Як суб'єкту цивільних правовідносин їй притаманні такі ознаки: 1) наділена суверенітетом; 2) юридична рівність, що зумовлена неможливістю застосовувати свої публічно-владні повноваження до інших учасників; 3) наділена цивільною правосуб'єктністю; 4) зберігає свою публічно-владну природу, однак не використовує її; 5) не наділена ознаками юридичної особи та казни. Як учаснику цивільних правовідносин для держави Україна характерні такі ознаки як 1) є публічно-правовим утворенням; 2) створена історико-політичним шляхом (а не за волевиявленням осіб); 3) є окремим, самостійним, єдиним учасником цивільних правовідносин, від імені якого діють органи державної влади; 4) наділена цивільною дієздатністю та деліктоздатністю; 5) порядок набуття,

зміни та припинення прав та обов'язків та меж їх здійснення встановлюється виключно законом.

Отже, як суб'єкт держава Україна є лише носієм певного обсягу прав та обов'язків, в той час як будучи учасником цивільних правовідносин держава Україна може ці права та обов'язки використовувати та здійснювати.

Анікіна Г. В., к. ю. н., доцентка: В чому, на вашу думку, полягає головна особливість цивільної правосуб'єктності держави Україна для участі у договірних зобов'язаннях?

Відповідь: Дякую за запитання. Насамперед слід зазначити, що цивільна правосуб'єктність держави Україна характеризується тим, що держава самостійно визначає її зміст та межі та включає в себе цивільну правоздатність, дієздатність та деліктоздатність держави Україна. Цивільна правоздатність держави Україна суттєво відрізняється від цивільної правоздатності фізичних та юридичних осіб, оскільки їй притаманні такі особливі ознаки: 1) встановлений факт незалежності та суверенітету; 2) моментом виникнення цивільної правоздатності держави є набрання законної сили розпорядчого акта про встановлення незалежності, державності, суверенітету; 3) цивільна правоздатність держави не може бути обмежена. Для цивільної дієздатності держави Україна притаманні такі ознаки: 1) діє через органи державної влади у межах їхньої компетенції, встановленої законом; 2) дієздатність держави Україна неможливо обмежити або позбавити її; 3) момент виникнення цивільної право- та дієздатності держави повністю збігається.

Таким чином, цивільна правосуб'єктність держави Україна для участі у договірних зобов'язаннях має спеціальний характер, оскільки її обсяг та зміст передбачений виключно нормативно-правовими актами.

Трач О. М., к. ю. н., доцентка: Яким чином держава Україна відповідає за порушення договірних зобов'язань?

Відповідь: Дякую за запитання. Перш за все, держава Україна може нести як договірну, так і недоговірну (деліктну) відповідальність, при цьому завдавач шкоди може не збігатися із суб'єктом відповідальності. Також, держава Україна має право зворотної вимоги (регресу) до посадової особи, діями або бездіяльністю якої було завдано шкоду. Держава Україна несе відповідальність лише власним, нерозподіленим між іншим учасниками майном та лише за власними зобов'язаннями (окрім випадків повної субсидіарної відповідальності держави Україна за зобов'язаннями казенного підприємства). Слід наголосити, що держава несе відповідальність за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду. Фактичною стороною у спорі є держава Україна, а конкретними відповідачами можуть бути орган державної влади, що завдав шкоди, та відповідні фінансові органи, які будуть нести таку відповідальність.

Таким чином, до держави Україна можуть бути застосовані заходи цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань

лише на підставі рішення суду про безспірне списання бюджетних коштів, яке набрало законної сили. Такі заходи відповідальності направлені саме на державні органи.

Бондаренко-Зелінська Н. Л., к. ю. н., доцентка: Назвіть головні, на вашу думку, особливості держави Україна як учасника договірних цивільних зобов'язань?

Відповідь: Дякую за запитання. По перше, держава Україна може бути як кредитором, так і боржником. По друге, стороною договірних зобов'язань є саме держава, а не державний орган, хоча юридично орган державної влади укладає договори від імені та в інтересах держави Україна. При цьому, на стороні держави Україна можуть виступати як один, так і декілька органів державної влади. По третє, об'єктом таких договірних зобов'язань є як майно державної власності, так і немайнові блага, яким притаманне чітке нормативне обмеження. По четверте, метою укладення державою Україна цивільно-правових договорів є задоволення загальносуспільного інтересу – узгодження публічного інтересу з індивідуальними потребами приватних осіб. По п'яте, усі грошові кошти, отримані державою Україна від виконання договорів, стороною яких вона є, спрямовуються до Державного бюджету України.

Сердечна І. Л., к. ю. н., доцентка: Який порядок укладення державою Україна цивільно-правового договору ?

Відповідь: Дякую за запитання. Перш за все, слід наголосити, що порядок укладення державою Україна цивільно-правових договорів передбачається виключно законом. Із вказаного можна зробити висновок, що держава Україна може бути стороною лише поіменованих договорів, тобто таких, які визначені законом. Договори за участі держави Україна можуть укладатися шляхом застосування електронних майданчиків, на основі тендерів, конкурсів, аукціонів тощо (договір купівлі-продажу, оренди, концесійний договір, угоди про розподіл продукції); та шляхом внутрішніх процедур (договір про спільну діяльність, договори зберігання, позичання матеріальних цінностей, доручення, управління майном, кредит, позика).

Особливістю укладення договорів за участі держави Україна є те, що пропозицію укласти договір (оферту) завжди надає замовник – в нашому випадку держава Україна, що відбувається шляхом оприлюднення оголошень про намір укласти договір. Ще однією специфічною ознакою договірних зобов'язань за участі держави Україна є контроль за виконанням договорів з боку органів державної влади. В даному випадку держава виступає вже як суб'єкт публічно-владних повноважень. Слід також додати, що досить розповсюдженим явищем після укладення договору з державою Україна є звітування іншої сторони договору про хід його виконання контролюючим органам.

Іванова Р. Ю., к. ю. н., доцентка: Яким чином, на вашу думку, розмежувати участь у договірних зобов'язаннях органу державної влади від свого імені та від імені держави Україна?

Відповідь: Дякую за запитання. Держава Україна не наділена свідомістю та волею, а тому у цивільних правовідносинах держава бере участь безпосередньо, через державні органи. При укладенні договорів від імені держави орган державної влади створює, змінює, припиняє для неї цивільні права та обов'язки. Більше того, органи державної влади повинні здійснювати свої права та нести обов'язки в інтересах держави, в той час як державні підприємства діють у сфері господарювання та задовольняють власні інтереси.

В той же час державні органи, діючи самостійно, а не від імені держави, є окремими учасниками цивільних правовідносин з іншою, аніж у держави, правосуб'єктністю. Наприклад, для задоволення власного інтересу (закупівля офісного паперу, поштових послуг, питної води) Кабінет Міністрів України, наприклад, діє через господарсько-фінансовий департамент.

Отже, якщо орган державної влади створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки для держави Україна, це є безпосередньою (самостійною) участю держави Україна у договірних зобов'язаннях. Якщо орган державної влади має на меті задовольнити власний господарський інтерес або потребу – це означає дію від власного імені, а не від імені держави Україна.

ВИСТУПИЛИ:

завідувачка кафедри цивільного права та процесу, докторка юридичних наук, професорка, заслужена юристка України **Гринько С. Д.**, як науковий керівник, зробила коротку характеристику виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи та особи здобувача.

1. Виконання індивідуального плану навчальної роботи (навчальна складова освітньо-наукової програми).

Аспіранткою Ромась Марією Іванівною повністю виконано індивідуальний план навчальної роботи, що відповідає навчальному плану Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова підготовки фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право галузі знань 08 Право аспірантури, складеного згідно Національної рамки кваліфікацій та вимог Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261.

Ромась Марія Іванівна своєчасно виконала всі розділи індивідуального навчального плану, відвідувала лекції та семінарські заняття, які проводили науково-педагогічні працівники університету.

2. Виконання індивідуального плану наукової роботи (наукова складова освітньо-наукової програми).

Ромась Марія Іванівна своєчасно та повністю виконувала всі розділи індивідуального плану наукової роботи, що підтверджується висновками кафедри цивільного права та процесу на підставі звітів аспірантки та атестаційних листів наукового керівника.

Проведене дослідження відповідає вимогам актуальності, оригінальності підходу дослідження, а отримані результати характеризуються ознаками наукової новизни. Специфіка обраної теми зумовлена активним розвитком законодавства у сфері державно-приватного партнерства. Крім того, окремі види договорів за участі держави Україна мають певну специфіку щодо порядку їх укладення та виконання, істотних умов, визначення змісту договору, нетипових видів забезпечення зобов'язань, відповідальності за порушення договірних зобов'язань.

Дослідження держави Україна як учасника договірних зобов'язань у цивільному праві проводилися лише в аспекті вивчення загальних положень зобов'язального права або висвітлювались лише загальні положення про державу Україна як учасника договірних зобов'язань у цивільному праві. Водночас на сьогодні не визначено особливості її участі в окремих договірних зобов'язаннях. Необхідність розроблення науково-теоретичних пропозицій для вирішення проблемних питань у договірних зобов'язань за участі держави Україна визначають актуальність та своєчасність теми наукового дослідження.

Враховуючи комплексність та системність дослідження, при розкритті обраної теми використовувалися методи формально-логічний, аналізу, синтезу, дедукції, індукції, історичний, порівняльного аналізу, формалізації, системно-структурний, аксіоматичний, які дозволили визначити особливості участі держави Україна у договірних зобов'язаннях.

Дисертаційне дослідження характеризується вдалою структурою, що дозволило зупинитись не лише на вивченні проблеми в цілому, але й на окремих її аспектах та виявити взаємозв'язки між ними. Питання аналізуються послідовно, показана їх взаємообумовленість.

Про обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві», зокрема свідчить опрацювання значного масиву наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів, що супроводжувалось їх критичним аналізом і аргументацією власних позицій.

Разом з тим аспірантка оперує як роботами науковців радянського періоду, так і найновішими вітчизняними та зарубіжними публікаціями, що присвячені дослідженню окремих аспектів цієї проблематики. На особливу увагу заслуговує проведений дисертанткою глибокий та послідовний аналіз цивільного та іншого законодавства із питань, пов'язаних договірними зобов'язаннями за участі держави Україна.

Дисертантка критично оцінює положення окремих наукових робіт, а також, дотримуючись етики наукових дискусій, вступає у полеміку щодо думок, які видаються з тих чи інших причин неприйнятними. Наукові результати дисертаційної роботи отримані особисто. Для аргументації окремих положень та як підґрунтя наукової дискусії використано положення праць інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Характеризуючи аспірантку особисто слід відзначити, що Марія Іванівна у процесі підготовки дисертації проявила себе інтелектуальним та сумлінним науковцем, яка спроможна з використанням різноманітного методологічного інструментарію виконувати складні дослідження на високому науковому рівні. Принципові зауваження наукового керівника нею було враховано та знайшли вирішення при доопрацюванні дисертації.

3. Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації).

Під час виконання дисертаційного дослідження аспірантка дотримувалася основних засад академічної доброчесності, які закріплено у п. 2.3.3 Кодексу академічної доброчесності Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, а саме: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного й підсумкового контролю результатів навчання (до осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації; інші дії, які сприяють забезпеченню довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

4. Відповідність дисертації вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від «23» березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від «03» квітня 2019 року № 283) та Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від «06» березня 2019 року № 167.

Дисертація є самостійною, завершеною науковою роботою, містить власне розуміння автора щодо доцільності вдосконалення цивільного законодавства та відповідні пропозиції. В цілому, висновки проведеного дослідження характеризуються науковою новизною. Кількість і якість висновків дисертантки свідчать про науковий характер дослідження, що відповідає науковому ступеню доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», галузі знань «Право».

Враховуючи наведене, можна стверджувати, що висновки, сформульовані Ромась Марією Іванівною, у дисертації можна визнати такими, що мають характер наукової новизни і роблять значний внесок у рівень пізнання і розвитку проблем, які досліджуються.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено у десяти наукових працях, зокрема чотирьох наукових статтях у виданнях України, визначених фаховими з юридичних наук, одній – у періодичному науковому виданні іноземної держави, яка входить до Організації економічного

співробітництва та розвитку і ЄС, п'ятьох тезах доповідей на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

Виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану здійснювалось відповідно до поставлених завдань та в повному обсязі, що відображено у відповідних висновках наукового керівника та кафедри при щорічному звітуванні аспірантки для переведення на наступний рік навчання.

Тому, вважаючи на викладене, слід зробити висновок, що представлене Ромась Марією Іванівною наукове дослідження «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від «23» березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від «03» квітня 2019 року № 283), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від «06» березня 2019 року № 167, а тому, рекомендується до попередньої експертизи дисертації та надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційного дослідження.

Доктор юридичних наук, доцент, Бригінець О.О. відзначив високий та глибокий науковий рівень дисертаційного дослідження, який відповідає рівню, змісту, науковим результатам та вимогам, що висунуті для дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки базуються на теоретичних працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених – представників, насамперед, науки цивільного права. Зокрема, теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, цивільного права та інших галузей права.

У дисертації чітко сформульована мета. Об'єкт та предмет дослідження визначені відповідно до встановлених вимог та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблему, не виходячи за межі наукової спеціальності. Дисертація Ромась М.І. написана грамотно, сприймається легко та з інтересом.

До найвагоміших результатів, отриманих в роботі, слід віднести такі.

1. Важливим є висновок, що держава Україна може бути стороною лише поіменованих договорів, тобто таких, які визначені законом. При цьому доведено, що держава Україна не може бути учасником таких цивільно-правових договорів: а) публічного договору; б) алеаторного (ризикового) договору; в) договорів, нормативне регулювання яких передбачає участь

лише фізичних або юридичних осіб, суб'єктів підприємництва, суб'єктів ліцензійної та іншої дозвільної господарської діяльності; г) договорів, що укладаються лише в усній формі.

2. Держава Україна є активним учасником договірних зобов'язань, оскільки укладаючи цивільні договори задовольняються основні суспільні потреби. Так, головною метою укладення державою Україна цивільно-правових договорів є задоволення загальносуспільного інтересу, тобто для всеосяжного задоволення потреб суспільства, кінцевою метою чого є узгодження публічного інтересу з індивідуальними інтересами приватних осіб.

3. Висновок про поведінкову концепцію вини держави Україна при настанні цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань. Поведінковою виною держави Україна вважається недостатнє вжиття заходів для недопущення порушення зобов'язання. Правильним є висновок про неможливість застосування психологічної концепції вини, оскільки у договірних зобов'язаннях держава Україна діє через органи виконавчої влади, зокрема Кабінет Міністрів України, Фонд державного майна України, Державна казначейська служба України, Державне агентство резерву України, тому не можна оцінювати їх поведінку через психічне ставлення до її наслідків (умисел чи необережність).

При цьому, як і будь-яке наукове дослідження, дисертаційне дослідження Ромась М.І. має окремі дискусійні положення.

1. Дисертанткою запропоновано розглядати державу Україна у договорі дарування лише обдарованим. До прикладу, держава Україна може виступати на стороні обдарованого у договорі дарування, наприклад, під час проведення офіційних заходів міжнародного або державного рівня. При цьому, держава Україна не може бути дарувальником у договорі дарування, оскільки у державному бюджеті не передбачається безоплатна передача майна фізичним або юридичним особам в межах цивільно-правових відносин. Вважаємо, що дане положення є дещо суперечливим, оскільки законодавець у ч. 1 ст. 720 ЦК України чітко вказав, що держава Україна може бути будь-якою стороною договору дарування – як дарувальником, так і обдарованим.

2. Не можу погодитися із висновком дисертантки, що у договірних зобов'язаннях держава Україна не може бути носієм одночасно як адміністративної, так і цивільної правосуб'єктності. Вступаючи у цивільно-правові відносини, держава Україна не перестає бути носієм публічної влади. Більше того, для держави Україна притаманна подвійна роль у цивільних договірних зобов'язаннях – як пише сама дисертантка, держава Україна є і суб'єктом цивільно-правової відповідальності, і суб'єктом державного примусу як суб'єкт публічно-владних повноважень; після підписання державою цивільно-правового договору як приватним суб'єктом держава виступає і в ролі адміністративного контролю за виконанням таких договорів (спеціальні перевірки контрагентів, звітування). Вважаю, що в цивільних

договірних зобов'язаннях держава Україна наділена як цивільною, так і адміністративною правосуб'єктністю.

3. У дисертації відсутні пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері договірних зобов'язань за участі держави Україна.

Слід зазначити, що викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються автором.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертаційна робота Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві» є послідовною, завершеною науковою працею, що має цілісний характер із цікавим насиченим змістом. Дисертація містить науково-обґрунтовані висновки, результати необхідних наукових узагальнень предмета, що досліджується, практичні рекомендації, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для науки цивільного права у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Робота має теоретичне та практичне значення та може бути рекомендована до розгляду в спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Кандидатка юридичних наук, доцентка, Черняк О.Ю. зауважила, що роль державно-приватного партнерства на сьогодні має надзвичайно важливий вплив на формування макроекономічних процесів та інвестування. На сьогодні існує ряд загальнотеоретичних та практичних питань, пов'язаних з цивільно-правовим регулюванням участі держави Україна у договірних зобов'язаннях. Особливість участі держави Україна у приватних правовідносинах визначається спеціальним законодавством, яке потребує ґрунтовного дослідження та уваги. В умовах сьогодення вдосконалення системи договірних зобов'язань за участі держави Україна є особливо актуальним.

Це свідчить про вчасність дисертаційного дослідження Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві».

Рецензентка відзначила високий науковий рівень дисертаційного дослідження. Сформульовані у дисертації наукові положення та рекомендації зроблені з використанням загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Комплексне використання різноманітних методів наукового дослідження дозволило дисертантці досягти визначеної мети, виконати поставлені завдання. Дисертанткою сформульовано об'єкт дослідження, а також його предмет.

Викладені у розділах основної частини роботи положення, переконують у тому, що відповідні питання теоретично і практично важливі і є недостатньо вивченими в цивільно-правовій науці. Логічно структуровано

зміст розділів роботи. Праця базується на достатній джерельній базі. Зроблені по тексту дисертації посилання свідчать, що дослідження базується на працях науковців з зазначеної тематики, здобувач проаналізувала національне законодавство та нормативні акти зарубіжних країн.

Наукові висновки викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки базуються на теоретичних працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, цивільного права, адміністративного права та інших галузей права.

Положення, висновки та пропозиції, що виносяться здобувачкою на захист, додатково висвітлюють відомі в науці положення та сприяють продовженню і поглибленню досліджень договірних зобов'язань за участі держави Україна.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації обумовлюється тим, що дисертація Ромась М.І. є першим в Україні комплексним науковим дослідженням договірних зобов'язань за участі держави Україна у цивільному праві. Низка теоретичних положень, висновків і рекомендацій здобувача мають наукову новизну і практичну значимість і є достатніми для роботи такого рівня.

На думку Черняк О.Ю., на особливу увагу заслуговує розроблення автором способів поділу договорів за участі держави Україна за декількома підставами: за способом укладення, за обов'язковістю укладення, за способом закріплення умов договору, за основними сферами застосування, за територією дії, та найголовніше – за предметом.

Розглядаючи правовий статус держави Україна у договірних цивільних зобов'язаннях здобувач аналізує категорії: «цивільна право- та дієздатність держави Україна», «компетенція органу державної влади», «цивільно-правова відповідальність», «державний примус».

Досліджуючи договірні зобов'язання, здобувач звертає увагу також на такі поняття як «електронний майданчик», «конкурс», «тендер», «аукціон».

Підтримуємо позицію здобувачки про наявність підстави для обмеження дії принципу свободи договору за участі держави Україна, а саме – обов'язкове укладення з державою Україна договорів про поставку продукції до державного резерву для суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності, визнаних відповідно до законодавства України монополістами, якщо виконання такого договору не завдає їм збитків.

Заслуговує на увагу виділення авторкою ознак держави Україна як учасника договірних цивільних зобов'язань: 1) держава Україна може бути як кредитором, так і боржником; 2) стороною є саме держава, а не державний орган, який її представляє; 3) виконання зобов'язань здійснюється за допомогою нерозподілених бюджетних коштів; 4) предметом є дія чи утримання від вчинення дії; 5) об'єктом є як майно державної власності, так і немайнові блага; 6) притаманне чітке нормативне обмеження об'єктів

договірних відносин; 7) метою є задоволення загальносуспільного інтересу; 8) усі грошові кошти, отримані державою Україна від виконання договорів, стороною яких вона є, спрямовуються до Державного бюджету України; 9) порядок укладення, зміни та припинення договірних зобов'язань передбачаються виключно законом.

Важливим є з'ясування стороною яких саме договорів може бути держава Україна відповідно до ЦК України. Дисертанткою було доведено, що держава Україна може бути стороною таких цивільно-правових договорів як купівля-продаж, поставка, міна, контрактація сільськогосподарської продукції, дарування, оренда, договори про управління майном, про спільну діяльність, доручення, концесійний договір, угоди про розподіл продукції, позика та кредит.

Підтримуємо думку авторки, що у договірних зобов'язаннях держава Україна не може використовувати свої владні прерогативи для того, щоб довільно змінювати в своїх інтересах цивільно-правові норми або нав'язувати контрагентам свою волю.

Позитивно оцінюючи дисертацію Ромась Марії Іванівни «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві», рецензентка звернула увагу й на те, що у дисертаційному дослідженні мають місце суперечливі положення, які потребують пояснень.

1. Характеризуючи загальносуспільний інтерес як основну мету укладення державою Україна цивільно-правового договору, дисертантка не розкрила правової природи такого інтересу – майнову та немайнову, а лише надала визначення як всеосяжне задоволення потреб суспільства, кінцевою метою чого є узгодження публічного інтересу з індивідуальними інтересами приватних осіб. В даному випадку автор зробила акцент лише на понятті без подальшого розкриття його змісту.

2. Спірною є думка дисертантки, що порядок укладення договорів за участі держави Україна встановлюється лише законом. При цьому сама ж здобувачка неодноразово посилається на підзаконні нормативно-правові акти, такі як постанови Кабінету Міністрів, накази інших органів державної влади. Вважаємо, що існує необхідність більш глибокого дослідження даного питання.

3. Авторка відносить договір про закупівлю до договорів про передачу майна у власність, хоча предмет цього договору є змішаним – платне надання послуг, або виконання робіт, або придбання товару. Вважаємо недоцільним такий спосіб поділу договірних зобов'язань за участі держави Україна.

4. Залишилась нечіткою позиція авторки, що стосується договорів купівлі-продажу, укладених в процесі приватизації, в яких держава здійснює контроль за виконанням умов таких договорів. Дисертантка вказала, що це є специфічна ознака договірних зобов'язань за участі держави Україна як контроль за виконанням договорів з боку органів державної влади. На нашу думку, така ознака не є характерною для договірних зобов'язань за участі держави Україна, оскільки виходить за рамки цивільно-правового

регулювання. Вважаємо, що вказане положення характеризує державу Україна як суб'єкта адміністративно-владних повноважень.

Разом з цим, наявність окремих недоліків та дискусійних положень дисертації суттєво не зменшують її наукову значущість, не знижують позитивну оцінку роботи та її цінність. Дисертація є завершеною науковою працею, та може бути рекомендована до розгляду в разовій спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

доктор юридичних наук, доцент Костяшкін І.О. Він зауважив, що дисертація Ромась Марії Іванівни присвячена актуальній темі – державі Україна як учаснику договірних зобов'язань у цивільному праві.

Актуальні проблеми дисертаційного дослідження визначили характер та перелік поставлених дисертанткою мети та задач. Авторці вдалося досягти поставленої мети та вирішити задачі. Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави для таких висновків.

Здобувачка виявила належний рівень знань фахової літератури, нормативно-правового матеріалу, правозастосовної практики, підняла низку дискусійних проблем, що підлягають осмисленню і відповідному їх рішенню.

Дисертантка застосувала різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем, проаналізовано наукову та навчальну літературу, зроблена критична оцінка положень чинного цивільного законодавства.

На думку професора, заслуговує на увагу авторська класифікація договорів за участі держави Україна за предметом: 1) про передачу майна у власність (договір купівлі-продажу та договір дарування); 2) про передачу майна у тимчасове володіння та користування (договір оренди); 3) про виконання робіт і надання послуг (концесійний договір, угоди про розподіл продукції, договір про спільну діяльність, договори зберігання, позичання матеріальних цінностей, доручення, управління майном, позики, зокрема кредитний). Такий науковий внесок має важливе значення для вдосконалення положень вітчизняної доктрини цивільного права.

Разом з тим Костяшкін І.О. вважає, що окремі проблеми теми не знайшли відповідного рішення і обґрунтування у роботі, зокрема щодо можливості застосування державного примусу (у якості судового рішення) державою самої до себе при настанні цивільно-правової відповідальності. Проте, вказаний недолік не знижує наукове значення і практичну цінність зазначеного дослідження. Робота завершується самостійними і аргументованими висновками, які логічно пов'язані із викладеним основним матеріалом.

Тому, вважаючи на викладене зроблено висновок, що представлене наукове дослідження Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві» відповідає спеціальності 081 «Право» та може бути рекомендоване до захисту.

Доктор юридичних наук, доцент Нагнибіда В.І. зазначив, що укладення державою Україна цивільних договорів є одним із способів задоволення суспільних потреб та є основною формою встановлення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків. У зв'язку з цим за останні роки підвищився інтерес до даної теми.

На думку В.І. Нагнибіди, позитивним є те, що в роботі розкрито головні ознаки договорів за участі держави Україна, а саме: є двосторонніми (крім договору дарування, який є одностороннім), реальними або консенсуальними, оплатними (за винятком договору дарування); укладені у письмовій формі; за своєю природою договори за участі держави Україна є змішаними, оскільки поєднують в собі елементи різних договорів.

Дисертантка також правильно звертає увагу до зарубіжного досвіду правового регулювання у досліджуваній сфері, що дало змогу автору проаналізувати національне цивільне законодавство в порівняльному контексті.

Варто підтримати думку авторки, що держава Україна бере участь у цивільних правовідносинах саме через органи виконавчої влади. Дисертантка влучно пояснює дане положення тим, що органами державної влади в Україні визнано органи виконавчої, судової та законодавчої влади (ст. 6 Конституції України). Оскільки єдиним законодавчим органом в Україні є Верховна Рада України (ст. 75 Конституції України), а суди (органи судової влади) здійснюють лише правосуддя (ст. 124 Конституції України), то така позиція автора є цілком правильною.

Разом з тим, зазначив В.І. Нагнибіда, що дисертація не позбавлена певних недоліків.

1. Більше уваги слід було приділити характеристиці договору про управління майном держави, а також кредитним зобов'язанням.

2. Потребує додаткового обґрунтування висновків щодо повної юридичної рівності держави Україна у договірних зобов'язаннях. Дане положення викликає сумніви у зв'язку з тим, що держава Україна за своєю правовою природою є суб'єктом публічного права, оскільки відноситься до публічно-правових утворень, а тому встановлення у даному питанні чітких кордонів між приватним та публічним правом має важливе значення.

3. У роботі доцільно було б навести більше прикладів судової практики зарубіжних країн.

Професор В.І. Нагнибіда дійшов висновку, що викладені зауваження викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються авторкою, тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право та вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Анікіна Г.В. зазначила, що дисертація Ромась Марії Іванівни характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що підлягають науковому аналізу. Висновки дисертації зроблено із застосуванням низки загальнонаукових та галузевих методів і прийомів, використання яких зумовлене її метою, задачами, предметом і об'єктом дослідження.

Структура дисертаційної роботи є продуманою і цілком логічною щодо предмету дослідження і поставленої мети.

Зокрема заслуговує на увагу висновок, що держава Україна не може бути обмежена у цивільній право- та дієздатності; не може бути позбавлена цивільної дієздатності; момент виникнення цивільної право- та дієздатності повністю збігається.

Авторкою правильно зроблено висновок про те, що стороною у договірному зобов'язанні є саме держава, а не державний орган. Підтримуємо думку, що заходи цивільно-правової відповідальності за порушення договірного зобов'язання направлені саме на державний орган або на іншого суб'єкта, уповноваженого діяти від імені держави (посадова особа тощо). При цьому правильною є думка, згідно з якою посадова особа органу державної влади не є суб'єктом відповідальності за зобов'язаннями держави, оскільки дії такої посадової особи вважаються діями самого органу, який діє від імені держави.

Дисертантка також правильно звертає увагу на те, що мають місце істотні відмінності поняття «держава Україна» в цивільному та адміністративному договірному праві, оскільки вказані галузі права тісно переплітаються при дослідженні місця держави Україна у цивільно-правових відносинах.

На думку Галини Володимирівни, слід було б у роботі більше уваги приділити дослідженню питання застосування державного примусу (у якості судового рішення) державою самої до себе при настанні цивільно-правової відповідальності.

Дисертація Ромась Марії Іванівни є самостійною працею, має творчий характер, є завершеним науковим дослідженням, що за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішення поставлених наукових проблем, теоретичним рівнем та практичною значимістю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії спеціальності 081 «Право».

Кандидатка юридичних наук, доцентка Якимчук С.О. відзначила актуальність теми дисертаційного дослідження, вдалу структуру дисертації, що дозволило дисертантці у достатній мірі виконати поставлені задачі. На її думку, на увагу заслуговує виділення автором спеціальних елементів договірного зобов'язання за участю держави Україна.

Здобувачка вдало визначила особливості цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань за участю держави Україна, зокрема, держава несе відповідальність лише власним, нерозподіленим між іншими учасниками майном та лише за власними зобов'язаннями (якщо інше не передбачено законом).

Правильною є пропозиція дисертантки, що до держави Україна можуть бути застосовані заходи цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань лише на підставі рішення суду про безспірне списання бюджетних коштів, яке набрало законної сили.

Водночас потребує додаткового вивчення питання щодо можливості держави Україна бути порушником умов договірних зобов'язань, оскільки держава-потерпілий від цивільного правопорушення є більш розповсюдженим та вивченим явищем. Такий недолік зумовлений тим, що спеціальне законодавство здебільшого передбачає відповідальність для контрагентів держави Україна. Може скластися хибна думка, що держава займає привілейоване становище у випадку порушення нею договірних зобов'язань. Дисертантці необхідно було детальніше розкрити це питання.

Кандидатка юридичних наук Якимчук С.О. підтримала виступаючих у тому, що дисертація Ромась М.І. є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що повністю відповідає вимогам підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії спеціальності 081 «Право».

Головуюча на засіданні - кандидатка юридичних наук Якимчук С.О. зазначила у підсумку, що дисертація Ромась М.І. відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам, передбаченим пунктами 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167 та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві» присутні вирішили запропонувати

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **РОМАСЬ Марії Іванівни** на тему «**Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві**», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

Актуальність дослідження. Держава Україна є активним учасником договірних зобов'язань, оскільки укладаючи цивільні договори задовольняються основні суспільні потреби. До прикладу, держава Україна вступає у партнерські відносини з приватними особами на договірних засадах для реалізації важливих інвестиційних проектів. Така співпраця здійснюється задля узгодження інтересів державних та приватних партнерів з метою отримання взаємної вигоди.

Особливої актуальності набуває вивчення договірних зобов'язань за участі держави Україна у зв'язку адаптацією національного законодавства до вимог Європейського Союзу. Асоціація з Європейським Союзом передбачає стабільність української економіки, якої можна досягнути шляхом участі держави у договірних зобов'язаннях на засадах рівності. Зокрема, потенціал військового та технічного співробітництва підвищується шляхом оновлення законодавства про публічні закупівлі, приватизацію державного майна, концесію, оренду державного майна, оборонні закупівлі. Очевидно, що рушійною силою таких змін є євроінтеграційні процеси, які передбачають партнерство та відкритість. Завдяки цьому повністю змінено порядок укладення цивільних договорів за участі держави Україна шляхом запровадження публічних електронних майданчиків, змагальності серед претендентів на укладення договорів та найголовніше – визнання держави Україна стороною цивільного договору.

Вказані нововведення стимулюють інвестування в економіку, що має надважливий вплив на її покращення, а тому дослідження участі держави Україна у договірних зобов'язаннях набуває все більшої актуальності. Однак дана проблема і досі не знайшла відображення у вітчизняних теоретичних напрацюваннях. Так, не досліджено цивільну правосуб'єктність держави Україна для участі у договірних зобов'язаннях, особливості її право-, діє- та деліктоздатності. Зокрема, існує проблема виникнення цивільної право- та дієздатності держави Україна, можливості їх позбавлення або обмеження. Окремої уваги потребує питання цивільно-правової відповідальності держави Україна за порушення договірних зобов'язань, зокрема необхідно вирішити проблему визначення вини, застосування державного примусу.

Більше того, досі не вивчено правову природу договорів за участі держави Україна, не обґрунтовано ознак держави Україна як учасника договірних цивільних зобов'язань. Як наслідок відсутня наукова класифікація договорів за участю держави Україна, що допомогло б сформувати цілісне уявлення про такі особливі цивільні зобов'язання.

Потребують також наукового обґрунтування договори, непередбачені цивільним законодавством України, якими, зокрема, є концесійний договір, угоди про розподіл продукції, договір позичання матеріальних цінностей з державного резерву. У доктрині цивільного права відсутні напрацювання щодо особливостей укладення та виконання цивільних договорів державою Україна, істотних умов таких договорів, визначення змісту договору, нетипових видів забезпечення зобов'язань, відповідальності за порушення зобов'язань. Аналіз вказаних проблем допоможе вирішити наукові дискусії, усунути прогалини в чинному законодавстві.

Дослідження держави Україна як учасника договірної зобов'язання у цивільному праві проводилися лише в аспекті вивчення загальних положень зобов'язального, зокрема договірної права, а також щодо можливості її участі у конкретних договірних правовідносинах. На це питання у сфері цивільного права звертали увагу Т. В. Боднар, М. І. Брагінский, О. А. Беянович, С. М. Бервено, Н. Ю. Голубєва, А. Б. Гриняк, С. Д. Гринько, О. В. Дзера, І. Р. Калаур, В. М. Коссак, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць, Р. А. Майданик, С. О. Погрібний, І. В. Спасибо-Фатєєва, Р. О. Стефанчук, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова, Н. В. Федорченко, О. С. Яворська, О. Ю. Черняк (Димінська) та інші.

У вітчизняній юридичній науці є поодинокі наукові праці, присвячені окремим питанням участі публічно-правових утворень у цивільних правовідносинах. О. О. Первомайський у монографічній праці «Участь територіальних публічно-правових утворень в цивільних відносинах: проблеми теорії та практики» (2013 р.) висвітлив участь держави Україна у договірних зобов'язаннях, однак це було зроблено фрагментарно, оскільки робота присвячена характеристиці територіальних громад як учасників цивільних правовідносин.

Дотичними до даної теми є дисертаційні дослідження О. М. Клименко «Особливості правового становища держави як суб'єкта приватного (цивільного) права» (2006 р.) та Ю. М. Дзери «Держава як учасник цивільних правовідносин» (2011 р.), де було висвітлено загальні положення про державу Україна як учасника договірних зобов'язань у цивільному праві, однак не визначено особливості її участі в окремих договірних зобов'язаннях.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дослідження держави Україна як учасника договірних зобов'язань у цивільному праві є актуальним, має важливе теоретичне та практичне значення, що зумовило доцільність його проведення на рівні дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу на 2017–2023 роки «Актуальні питання правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), що є складовою наукової

теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Тему дисертації затверджено у вченій раді Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (протокол № 3 від 29 жовтня 2018 року).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є визначення особливостей участі держави Україна у договірних цивільних зобов'язаннях, а також розроблення науково-теоретичних пропозицій для вирішення проблемних питань у сфері правового регулювання цивільних договірних відносин.

Для досягнення зазначеної мети передбачено розв'язати такі завдання:

- визначити поняття держави Україна як учасника цивільних правовідносин;
- з'ясувати цивільну правосуб'єктність держави Україна як учасника договірних зобов'язань;
- розкрити особливості цивільно-правової відповідальності держави Україна за порушення договірних зобов'язань;
- визначити поняття та ознаки договірного зобов'язання за участю держави Україна;
- охарактеризувати види договірних зобов'язань за участю держави Україна;
- визначити особливості договірних зобов'язань за участю держави Україна;
- розробити науково-теоретичні пропозиції для вирішення проблемних питань у сфері правового регулювання цивільних договірних відносин.

Об'єктом дисертаційного дослідження є зобов'язальні правовідносини у цивільному праві за участю держави Україна.

Предметом дослідження є участь держави Україна у договірних цивільних зобов'язаннях.

Методи дослідження. Під час дисертаційного дослідження використано такі методи: формально-логічний, аналізу, синтезу, дедукції, індукції, історичний, порівняльного аналізу, формалізації, системно-структурний, аксіоматичний, які дозволили визначити особливості участі держави Україна у договірних зобов'язаннях.

За допомогою формально-логічного методу розкрито основні положення про державу Україна як учасника цивільних правовідносин, її особливостей (підрозділ 1.1). Методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції дозволили охарактеризувати цивільну правосуб'єктність держави Україна як учасника договірних зобов'язань, цивільно-правову відповідальність за порушення договірних зобов'язань, а також запропонувати визначення понять відповідних правових категорій (підрозділи 1.2, 1.3). Історичний

метод допоміг з'ясувати правову природу держави Україна як учасника цивільних правовідносин, зокрема, договірних зобов'язань (підрозділи 1.1., 2.1.). Метод порівняльного аналізу застосовано для дослідження іноземного регулювання участі публічно-правових утворень у договірних зобов'язаннях, виокремлення окремих договорів за участі держави Україна та встановлення ознак, необхідних для порівняння їх різновидів (розділи 1, 3). Методи формалізації та системно-структурний дозволили сформулювати систему договірних зобов'язань за участі держави Україна та виокремити їх видові елементи (підрозділ 2.2.). Аксиоматичний метод застосовано для характеристики держави Україна як учасника договірних зобов'язань, що дозволило зробити логічний висновок про наявність таких ознак, які непритаманні жодному іншому учаснику цивільних правовідносин (розділи 1, 2, 3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційна робота є першим в Україні комплексним дослідженням участі держави Україна у договірних зобов'язаннях у цивільному праві. За результатами дослідження сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, що виносяться на захист, зокрема:

уперше:

1) виокремлено такі ознаки цивільної правосуб'єктності держави Україна: а) не може бути обмежена у цивільній правоздатності; б) не може бути обмежена у цивільній дієздатності; в) не може бути позбавлена цивільної дієздатності; г) момент виникнення цивільної право- та дієздатності повністю збігається;

2) визначено поняття договірного зобов'язання за участю держави Україна, як домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, однією зі сторін якої є держава Україна з обов'язком вчинити певну дію через органи державної влади щодо майна, яке перебуває у державній власності, та інших об'єктів, або утриматися від вчинення дії у випадку, передбаченому законом, на користь іншої сторони, або має право вимоги до інших осіб про вчинення певних дій або утриматися від їх вчинення з метою задоволення загальносуспільного інтересу;

3) встановлено, що держава Україна виступає учасником договірного зобов'язання для задоволення загальносуспільного інтересу, тобто для всеосяжного задоволення потреб суспільства, кінцевою метою чого є узгодження публічного інтересу з індивідуальними інтересами приватних осіб;

4) зроблено висновок про те, що держава Україна може бути стороною лише поіменованих договорів, тобто таких, які визначені законом;

5) запропоновано розуміння вини держави Україна при порушенні договірного зобов'язання, учасником якого вона є, як невжиття чи недостатнє вжиття заходів державою Україна для недопущення порушення договірного зобов'язання (поведінкова концепція вини). Зроблено висновок

про неможливість застосування психологічної концепції вини, оскільки у договірних зобов'язаннях держава Україна діє через органи виконавчої влади, зокрема Кабінет Міністрів України, Фонд державного майна України, Державна казначейська служба України, Державне агентство резерву України, тому не можна оцінювати їх поведінку через психічне ставлення до її наслідків (умисел чи необережність);

удосконалено:

б) вчення про елементи цивільно-правового договору. Зроблено висновок про те, що держава Україна не може бути учасником таких цивільно-правових договорів: а) публічного договору; б) алеаторного (ризикового) договору; в) договорів, нормативне регулювання яких передбачає участь лише фізичних або юридичних осіб, суб'єктів підприємництва, суб'єктів ліцензійної та іншої дозвільної господарської діяльності; г) договорів, що укладаються лише в усній формі;

7) підходи до розуміння видів забезпечення виконання договірних зобов'язань. Виокремлено такі види забезпечення виконання зобов'язань за договорами за участі держави Україна: а) авансовий внесок та забезпечувальний депозит (договір оренди), б) забезпечення тендерної пропозиції та забезпечення виконання договору (договір про закупівлю), в) гарантійний лист про своєчасне повернення матеріальних цінностей до державного резерву; гарантійне зобов'язання чи додаткова угода про фінансову відповідальність банку, в якому обслуговується позичальник; договір майнової застави (договір позичання матеріальних цінностей з державного резерву);

8) положення про принцип свободи договору. Зроблено висновок про наявність підстави для обмеження дії принципу свободи договору за участі держави Україна, а саме – обов'язкове укладення з державою Україна договорів про поставку продукції до державного резерву для суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності, визнаних відповідно до законодавства України монополістами, якщо виконання такого договору не завдає їм збитків;

9) положення про види заходів цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань. Виокремлено такі заходи цивільно-правової відповідальності держави Україна за порушення договірних зобов'язань: а) відшкодування збитків, б) сплата неустойки, в) сплата процентів річних за прострочення виконання грошового зобов'язання;

10) підходи про застосування заходів цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань. Зроблено висновок про те, що до держави Україна можуть бути застосовані такі заходи лише на підставі рішення суду про безспірне списання бюджетних коштів, яке набрало законної сили;

набули подальшого розвитку:

11) положення правову природу правосуб'єктності держави Україна. Обґрунтовано, що держава Україна не може бути носієм одночасно

адміністративної та цивільної правосуб'єктності, оскільки це суперечить основним засадам функціонування цивільних правовідносин – юридичній рівності та вільному волевиявленні;

12) вчення про ознаки держави Україна як учасника договірних цивільних зобов'язань. Виокремлено такі ознаки: 1) держава Україна може бути як кредитором, так і боржником; 2) стороною є саме держава, а не державний орган, який її представляє; 3) виконання зобов'язань здійснюється за допомогою нерозподілених бюджетних коштів; 4) предметом є дія чи утримання від вчинення дії; 5) об'єктом є як майно державної власності, так і немайнові блага; 6) притаманне чітке нормативне обмеження об'єктів договірних відносин; 7) метою є задоволення загальносуспільного інтересу; 8) усі грошові кошти, отримані державою Україна від виконання договорів, стороною яких вона є, спрямовуються до Державного бюджету України; 9) порядок укладення, зміни та припинення договірних зобов'язань передбачаються виключно законом;

13) характеристика порядку укладення цивільно-правових договорів. Обґрунтовано, що договори за участі держави Україна укладаються шляхом застосування: 1) електронних майданчиків, на основі тендерів, конкурсів, аукціонів тощо (договір купівлі-продажу, оренди, концесійний договір, угоди про розподіл продукції); 2) внутрішніх процедур (договір про спільну діяльність, договори зберігання, позичання матеріальних цінностей, доручення, управління майном, кредит, позика);

14) характеристика договору купівлі-продажу за участі держави Україна. Виділено види цього договору: 1) державні контракти (договори) з оборонних закупівель, 2) договір поставки матеріальних цінностей до державного резерву, 3) договір контрактації сільськогосподарської продукції (форвардні закупівлі зерна); 4) договір купівлі-продажу об'єкта приватизації (викуп); 5) викуп земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб; 6) договір міни земельними ділянками під час викупу земельних ділянок та інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб;

15) положення про ознаки цивільно-правової відповідальності. Обґрунтовано ознаку про можливість застосування державного примусу (у якості судового рішення) державою самої до себе при настанні цивільно-правової відповідальності. Запропоновано розглядати державу Україна як приватного суб'єкта, який несе цивільно-правову відповідальність, та як публічного суб'єкта, що застосував до порушника державний примус.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх можна використати:

– у науково-дослідній сфері як підґрунтя для подальших загальнотеоретичних наукових досліджень проблем цивільного договірного права;

– в освітньому процесі під час викладання навчальних дисциплін «Цивільне право», «Порівняльне цивільне право», «Право Європейського Союзу»;

– у нормотворчому процесі для вдосконалення законодавства у сфері правового регулювання цивільних договірних зобов'язань за участі держави Україна;

– у правозастосовній діяльності судових органів для вирішення спорів у разі порушення цивільно-правового договору за участі держави Україна.

Наукові концепції, висновки та пропозиції дисертаційної роботи використано для підготовки лекцій та навчально-методичних матеріалів у Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова (*Акт про реалізацію результатів наукових досліджень від 27 серпня 2021 року – Додаток Б*).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, сформульовані в ньому положення та висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. Наукову новизну одержаних результатів дослідження автор отримав особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено та обговорено на міжнародних конференціях: наукових – «Вісімнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 25 жовтня 2019 року), «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року); науково-практичних – «Актуальные проблемы защиты прав несовершеннолетних на современном этапе» (м. Мінськ, 4 березня 2020), «Договір як універсальна форма правового регулювання» (м. Івано-Франківськ, 20 березня 2020 року), «Римське право у світлі сучасної методології гуманітарного знання» (м. Хмельницький, 29 травня 2020 року).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у десяти наукових працях, зокрема чотирьох наукових статтях у виданнях України, визначених фаховими з юридичних наук, одній – у періодичному науковому виданні іноземної держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку і ЄС, п'ятьох тезах доповідей на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Ромась М.І. Особливості договірних зобов'язань за участю держави Україна. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 42. С. 91-94.
2. Ромась М.І. Поняття та ознаки цивільних зобов'язань за участю держави Україна. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 21-26.
3. Ромась М.І. Становлення правового вчення про державу Україна як учасника цивільних правовідносин. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 4. С. 79-85.
4. Ромась М.І. Види договірних зобов'язань за участю держави Україна. *Університетські наукові записки*. 2020. № 3-4 (75-76). С. 138-150.
5. Ромась М.І. Цивільна правосуб'єктність держави Україна як учасника договірних цивільних правовідносин. *Evropský politický a právní diskurz*. 2020. №. 6 (7). С. 277-282.
6. Ромась М.І. Публічно-правові утворення як суб'єкти зобов'язальних відносин у римському приватному праві. *Збірник тез міжнародної наукової конференції «Вісімнадцяті осінні юридичні читання». 25 жовтня 2019 року*. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. С. 294-296.
7. Ромась М.І. Участие несовершеннолетних в договорных обязательствах по гражданскому законодательству Украины сквозь призму международных стандартов. *Материалы международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы защиты прав несовершеннолетних на современном этапе», 4 марта 2020 (г. Минск, Беларусь)*. Минск: РИВШ. 2020. С. 82-85.
8. Ромась М.І. Договір як форма участі держави Україна у цивільних правовідносинах. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Договір як універсальна форма правового регулювання», 20 березня 2020 року*. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». 2020. С. 26-28.
9. Ромась М.І. Держава як учасник цивільних правовідносин крізь призму римського права. *Збірник тез міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Римське право в світлі сучасної методології гуманітарного значення» (м. Хмельницький, 29 травня 2020 року)*. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 102-104.
10. Ромась М.І. Ознаки держави Україна як учасника цивільних правовідносин. *Збірник тез міжнародної наукової конференції «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання». 23 жовтня 2020 року*. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. С. 166-168.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Ромась Марії Іванівни є першим в Україні комплексним дослідженням участі держави Україна у договірних зобов'язаннях у цивільному праві. Водночас дисертації притаманні окремі спірні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі недоліки, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

Дисертація Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Ромась Марії Іванівни на тему «Держава Україна як учасник договірних зобов'язань у цивільному праві» до захисту

на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри цивільного права та процесу, кафедри міжнародного та європейського права, запрошені науково-педагогічні працівники з правом голосу, проголосували одностайно:

«за» – 17; «проти» – немає; «утримались» – немає.

Головуюча на засіданні:

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Світлана ЯКИМЧУК

Рецензенти:

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Олександр БРИГНЕЦЬ

кандидатка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Олена ЧЕРНЯК

Підпис
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

Підпис
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

Підпис
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ВК ХУУП
імені Леоніда Юзькова

